

MUSTAQILLIK YILLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA AVTOMOBILSOZLIK SANOATI TARIXI

Nomozov Mamarajab Toshtemir o'g'li

Samarqand viloyati Qo'shrabot tumani 53-maktab Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqillik yillarida Samarqand viloyatida avtomobilsozlik sanoatining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda uning hududiy iqtisodiyotga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, Samarqand avtomobil zavodining tashkil etilishi, ishlab chiqarish texnologiyalarining takomillashuvi va transport tizimini modernizatsiya qilishdagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: mustaqillik, Samarqand viloyati, avtomobilsozlik, sanoat, iqtisodiy rivojlanish, islohotlar.

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, mamlakatda iqtisodiyotni tubdan isloh qilish va sanoatni diversifikatsiya qilish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilandi. Shu jarayonda mashinasozlik va avtomobilsozlik sohalariga alohida e'tibor qaratildi. Zero, transport vositalarini ishlab chiqarish nafaqat ichki bozor ehtiyojini qondirish, balki eksport salohiyatini kengaytirish, aholi bandligini ta'minlash hamda modern infratuzilmani shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Samarqand viloyati qadimdan Markaziy Osiyoning yirik savdo va sanoat markazlaridan biri bo'lib kelgan. Mustaqillikdan keyingi davrda hudud iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, xususan, avtomobilsozlik sanoatini rivojlantirishda muhim qadamlar tashlandi. Viloyatda 1990-yillar oxirida avtomobil yig'ish korxonalarining paydo bo'lishi iqtisodiy jarayonlarda yangi davrni boshlab berdi.

Dastlabki davrlardan boshlab ishlab chiqarish turli xil tirikchilik vositalarini ta'minlash maqsadida odamlarning farovonligi mahsuliga aylandi. Ishlab chiqarish-bu juda keng sanoat, shu jumladan engil sanoat, og'ir sanoat, mashinasozlik, avtomobilsozlik, elektrotexnika va boshqa kundalik hayotimizda ishlatiladigan qo'l san'atlari ishlab chiqarish.

Mashinasozlik sanoati dastlab XIX asrda Buyuk Britaniyada, G'arbiy Evropaning ba'zi qismlarida va keyinchalik Qo'shma shtatlarda rivojlangan. Rossiyadagi birinchi mashinasozlik zavodi 18-asrda qurilgan. O'zbekistonning birinchi mashinasozlik sanoati korxonalari XX asr boshlarida qurilgan.

O'sha paytda metallni qayta ishlash sanoati, o'z navbatida, asosan 14 ta kichik ta'mirlash ustaxonalaridan iborat edi. Ular asosan temir yo'llarni, paxta tozalash zavodlarini va neftni qayta ishlash zavodlarini ta'mirlash bilan shug'ullanadilar.

Yalpi sanoat mahsulotlarining umumiy hajmida og'ir sanoat va metallga ishlov berish ulushi 1,3 foizni tashkil etdi.

1920-yillardan boshlab qishloq xo'jaligi, sanoat va transportni rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlar kengaytirildi va yangilari qurildi. 1927-yil noyabr oyida Toshkentda "Boshpaxtasanoat" mexanika zavodi ochildi.

1931-yilda zavod yog'ochga ishlov berish zavodlari uchun uskunalar ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi texnikasini ta'mirlash bo'yicha "Qishloqmash" zavodini qurdi. alpi sanoat mahsulotlarining umumiy hajmida og'ir sanoat va metallga ishlov berish ulushi 1,3 foizni tashkil etdi.

1920-yillardan boshlab qishloq xo'jaligi, sanoat va transportni rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlar kengaytirildi va yangilari qurildi. 1927-yil noyabr oyida Toshkentda "Boshpaxtasanoat" mexanika zavodi ochildi.

1931 yilda zavod yog'ochga ishlov berish zavodlari uchun uskunalar ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi texnikasini ta'mirlash bo'yicha "Qishloqmash" zavodini qurdi. Zavodda urug'lik, bor va kultivatorlar ishlab chiqarish boshlandi.

1941-1945 yillardagi urush paytida mamlakatda 16 ta mashinasozlik zavodi qurilgan. Sanoat keskin o'zgardi.

Urush paytida qurilgan mashinasozlik korxonalari front ehtiyojlari uchun to'plar, patronlar va boshqa mahsulotlar ishlab chiqargan 1945-yildan keyin paxta va irrigatsiya qurilish texnikasi tiklandi, xalq xo'jaligining to'qimachilik, kimyo va boshqa tarmoqlari uchun yangi uskunalar ishlab chiqarildi. 45 yillardagi urush paytida mamlakatda 16 ta mashinasozlik zavodi qurilgan. Sanoat keskin o'zgardi.

Urush paytida qurilgan mashinasozlik korxonalari front ehtiyojlari uchun to'plar, patronlar va boshqa mahsulotlar ishlab chiqargan 1945-yildan keyin paxta va irrigatsiya qurilish texnikasi tiklandi, xalq xo'jaligining to'qimachilik, kimyo va boshqa tarmoqlari uchun yangi uskunalar ishlab chiqarildi.

Paxta terish mashinalari, ekskavatorlar, ko'priqli elektr kranlari, yigiruv mashinalari ishlab chiqarish o'zlashtirildi, korxonalarning ixtisoslashuvi va kooperatsiyasi rivojlandi.

Respublikaning mashinasozlik tarmog'ida 15 ta sohadan 100 dan ortiq yirik korxonalar mavjud. Ular orasida traktorlar va qishloq xo'jaligi texnikasi, to'qimachilik uskunalari, paxta tozalash, elektrotexnika sanoati katta ahamiyatga ega. Avtomobillar, avtomobil dvigatellari, avtomobillar uchun ehtiyot qismlar, turli uskunalar va boshqa uskunalar ishlab chiqarish O'zbekiston mustaqillikka erishganidan beri rivojlanib kelmoqda va hozirgi kunda rivojlanmoqda.

1990-yillarda avtomobil sanoati asosan respublikada bo'lgan. O'zbekistonda "O'zavtotexxizmat", "O'zavtovazxizmat" ishlab chiqarish birlashmalarining korxonalari, tashkilotlari va jamoat transporti korxonalariga xizmat ko'rsatuvchi bir nechta avtomobil ta'mirlash korxonalari mavjud.

Mamlakat mashinasozlik mahsulotlarining deyarli 20 foizi ushbu sektorga tegishli. 1990-yillarning boshlariga kelib, tarmoqning ko'plab mahsulotlari sobiq Sovet Ittifoqining bir qismi edi. Traktor tirkamalarining aksariyati O'zbekistonda paxta terish mashinalari, paxta urug'lari, paxta traktorlarida ishlab chiqarilgan. 1930-

yillarning boshida paxta va kokos yetishtirish mashinalari, paxta ishlab chiqarish uchun texnologik va boshqa uskunalar Markaziy Osiyodagi yagona zavod - "Boshpaxtasanoat" mexanika zavodi tomonidan ishlab chiqarilgan.

1990-yillarga kelib traktor va qishloq xo'jaligi texnikasi sohasida 20 dan ortiq zavodlar, uyushmalar va tashkilotlar faoliyat ko'rsatgan.

Paxta traktorlari, dvigatellar, traktor tirkamalari, paxta o'g'itlari uchun uskunalar, bog'dorchilik va o'roq mashinalari, qishloq xo'jaligi texnikasi uchun ko'targichlar, chorvachilik, pishirish mashinalari, ehtiyot qismlar va boshqalar ishlab chiqarilgan.

1990-yillar boshida mamlakatda avtomobilsozlikka bo'lgan ehtiyoj kuchaydi. 1996-yilda Andijon viloyatida "UzDaewooAuto" (hozirgi "UzAuto Motors") avtomobil zavodi ishga tushirildi. Biroq qisqa fursatda Samarqand viloyatida ham avtomobilsozlik klasterini yaratish zarurati paydo bo'ldi. Shu maqsadda 1999-yilda Samarqand avtomobil zavodi (SamAvto) tashkil etildi. Zavod dastlab avtobus va yuk avtomobillarini yig'ish bilan shug'ullandi.

SamAvto korxonasi 1999-yilda Isuzu Motors Ltd. (Yaponiya) bilan hamkorlikda tashkil etildi. Bu korxona O'zbekistonda yuk avtomobillari va avtobuslar ishlab chiqaruvchi yagona zavod sifatida shakllandi. Dastlab "Isuzu" rusumidagi avtobus va yuk mashinalari yig'ilgan bo'lsa, keyinchalik ishlab chiqarish hajmi kengaydi.

- 2000–2005-yillar: kichik sig'imli avtobuslar va o'rta yuk avtomobillari ishlab chiqarilishi yo'lga qo'yildi.

- 2006–2010-yillar: transport vositalarining modernizatsiya qilingan turlari, ekologik toza dvigatellar bilan jihozlangan modellari chiqarildi.

- 2011–2020-yillar: xalqaro talablar asosida "Euro-4" va "Euro-5" standartlariga mos keladigan avtobuslar ishlab chiqarildi. Shu davrda SamAvto mahsulotlari Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va boshqa qo'shni davlatlarga eksport qilindi.

- 2021-yildan keyin: "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasi doirasida korxona ishlab chiqarishni kengaytirish, ekologik jihatdan qulay va raqamli texnologiyalar bilan jihozlangan avtobuslarni yaratishga kirishdi.

SamAvto zavodining faoliyati Samarqand viloyati iqtisodiy hayotida tub burilish yasadi:

- Yuzlab yangi ish o'rinlari yaratildi.
- Hududda transport infratuzilmasi modernizatsiya qilindi.
- Mahalliy yetkazib beruvchilar bilan sanoat kooperatsiyasi shakllandi.
- Samarqand viloyati eksport salohiyati oshdi.

So'nggi yillarda SamAvto ekologik toza, elektr dvigatelli avtobuslarni ishlab chiqarish loyihalarini amalga oshirmoqda. Bu esa yashil iqtisodiyot tamoyillariga mos bo'lib, xalqaro transport bozoriga integratsiya jarayonlarini tezlashtiradi

Xulosa

Mustaqillik yillarida Samarqand viloyatida avtomobilsozlik sanoati, xususan, SamAvto korxonasining tashkil etilishi va rivojlanishi nafaqat hududiy, balki respublika miqyosida ham muhim o'rin egalladi. Bu jarayon viloyat iqtisodiyotining

modernizatsiyasi, transport tizimining yangilanishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi hamda xalqaro bozorlarga chiqishda katta imkoniyatlar ochdi. Kelajakda avtomobilsozlik sohasida ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish Samarqand viloyatini Markaziy Osiyodagi muhim sanoat markazlaridan biriga aylantirishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari. — T.: O'zbekiston, 2000–2023.
2. “SamAvto” rasmiy ma'lumotlari va statistik hisobotlari. — Samarqand, 2000–2024.
3. Хасанов А. Автомобильная промышленность Узбекистана: этапы становления и перспективы развития. — Тошкент: Fan, 2015.
4. Ruzikulov Sh. O'zbekistonda mashinasozlik sanoatining rivojlanishi. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. — www.stat.uz